

**INGLIZ VA RUS TILLARI TUZILMASINING QIYOSIY TAHLILI:
SINTAKSIS VA SO‘Z TARTIBIGA E‘TIBOR**

**COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND RUSSIAN
LANGUAGE STRUCTURES: A FOCUS ON SYNTAX AND WORD
ORDER**

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СТРУКТУР АНГЛИЙСКОГО И
РУССКОГО ЯЗЫКОВ: АКЦЕНТ НА СИНТАКСИС И ПОРЯДОК
СЛОВ**

Farg‘ona davlat universiteti, rus tili metodikasi kafedrası o‘qituvchisi

Xamidova Maxbuba Kaxarovna

Farg‘ona davlat universiteti, chet tillari fakulteti, filologiya va tillarni o‘qitish:

ingliz tili yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Akbaraliyeva Xurshidaxon Foziljon qizi

xurshidaakbaraliyeva2303@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va rus tillarining sintaktik tuzilishlari va so‘z tartibini qiyosiy tahlil qiladi. Ingliz tili analitik til bo‘lgani sababli, qat’iy SVO (subyekt–fe‘l–obyekt) so‘z tartibiga ega, bu esa gapning ma’nosini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi va tarjimani osonlashtiradi. Rus tili esa sintetik til bo‘lib, so‘z tartibida erkin, bu esa gapning urg‘usini yoki mazmun tuzilmasini ifodalashda qo‘llaniladi. Ushbu maqolada har ikki tilning ham sintaktik xususiyatlari, inversiya va fokus tushunchalari, hamda, so‘z tartibining qat’iyligi va erkinligi misollar bilan dalillab o‘tiladi. Tadqiqot natijalari til o‘rganish va tarjima jarayonlarida so‘z tartibining ahamiyatligini ko‘rsatadi ko‘rsatadi.

Abstract: This article presents a comparative analysis of the syntactic structures and word order in English and Russian. As an analytic language, English follows a strict SVO (subject–verb–object) word order, which plays a crucial role in conveying meaning and facilitates the process of translation. Russian, on the other hand, is a synthetic language that allows for flexible word order, which is often used to express emphasis or information structure. The article examines the syntactic features of both languages, the concepts of inversion and focus, and supports the discussion with examples illustrating both fixed and free word order. The findings highlight the importance of word order in language learning and translation processes.

Аннотация: Данная статья представляет сравнительный анализ синтаксических структур и порядка слов в английском и русском языках. Английский язык, будучи аналитическим, характеризуется жёстким порядком слов SVO (подлежащее – сказуемое – дополнение), который играет важную роль в определении смысла высказывания и облегчает процесс перевода. Русский язык, напротив, является синтетическим и допускает свободный порядок слов, что позволяет выражать акцент и структурное значение высказывания. В статье рассматриваются синтаксические особенности обоих языков, понятия инверсии и фокуса, а также приводятся примеры, иллюстрирующие строгий и свободный порядок слов. Результаты исследования подчёркивают значимость порядка слов в изучении языков и процессе перевода.

Kalit so‘zlar: Ingliz tili sintaksisi, rus tili sintaksisi, so‘z tartibi qiyosi, analitik va sintetik tillar, inversiya va fokus, qiyosiy tilshunoslik, funksional gap tuzilmasi, til o‘rganish va tarjima.

Keywords: *English syntax, Russian syntax, word order comparison, analytic and synthetic languages, inversion and focus, comparative linguistics, functional sentence structure, language learning and translation.*

Ключевые слова: *синтаксис английского языка, синтаксис русского языка, сравнение порядка слов, аналитические и синтетические языки, инверсия и фокус, сравнительное языкознание, функциональная структура предложения, изучение языков и перевод.*

Til-insoniyatning eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri, u orqali insonlar o‘zaro muloqot qiladi, bilim va tajriba almashadi hamda madaniyatni avloddan avlodga o‘tkazadi. Har bir til o‘zining ichki tuzilishi, gramatikasi hamda leksikasiga ega bo‘lib, bu jihati bilan bir-biridan tubdan farq qiladi. Gapdagi so‘zlar tartibi har qanday til sintaksisining asosiy xususiyatlaridan biridir. So‘z tartibi gap bo‘laklari qay holatda tashkil etilishini ko‘rsatadi va gapning ma‘nosi va ifodaviyligiga katta ta‘sir qiladi. Til tuzilishiga ko‘ra, so‘zlar tartibi o‘zgarib turadi, bu esa fikrni ifodalashning turli xil usullarini, muhim elementlarga urg‘u berishni hamda uslubiyatni ko‘rsatadi. Rus va ingliz tillari — gapdagi so‘zlar tartibidagi har xil yondashuvlar bilan ajralib turadigan tillarga aniq misoldir. Ingliz tili qat‘iy so‘z tartibi bilan ajralib turadi, rus tilida esa bu yerda erkinlik mavjud, bu kabi uslub matnning hissiy va uslubiy ifodasi uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Ingliz tilida so‘z tartibi eng ahamiyatli jabhalaridan biridir, bu boradi ingliz tili qat‘iy tuzilma va qolipga ega bo‘lib, asosan SVO (Subject+verb+object) ko‘rinishida ifodalanadi. Bunda gap boshida subyekt, fe‘l hamda obyekt bilan gapni yakunlaydi. Gapda subyekt harakatni kim tomonidan bajarilgani, harakat egasi kim ekaninini aniqlab ega vazifasida keladi, fe‘l ushbu harakatni o‘zini, ya‘ni nima harakat bajarilganini aniqlab keladi, obyekt esa gapga qo‘shimcha ma‘no berishga xizmat qiladi. Oddiy gaplarda so‘z tartibi qat‘iy saqlanadi. Masalan, “She smells flowers” ushbu gapda “She” (U)-harakatning bajaruvchisini, “smells”

(hidlamoq) harakatni, “flowers” (gullarni) esa harakat yo’nalgan obyektini ko’rsatib kelmoqda. Bu kabi gap tuzilmasi asosan flektiv hamda agglyutativ tillarga xos bo’lib, gapning mantiqiy va tushunarli qiladi, hamda tarjimini osonlashtiradi.

So’roq shakli esa so’z tartibini o’zgartirishni talab qiladi. So’roq so’zi yoki yordamchi fe’l gapning boshiga suriladi. Masalan, "Does you she smell flowers?" (u gullarni hidlaydimi?) gapida yordamchi fe’l “does” subyekt “she”dan oldin keladi. Agar gap so’roq so’zi bilan boshlangan bo’lsa, masalan, "What does she smell?" (U nimani hidaydi?), so’roq so’zi ham birinchi o’rinda bo’ladi, bu esa gapni yanada ma’lumotli va interaktiv qiladi. Inkor gaplarda, “doesn’t,” “don’t” yoki “didn’t” yordamchi fe’llari “not” qo’shimchasi bilan ishlatiladi va ular fe’ldan keyin keladi. Masalan, “She does not smell flowers” (U gullarni hidlamaydi) gapida so’zlar tartibi saqlanadi, lekin “not” qo’shimchasi qo’shilishi gapning inkor mazmunini bildiradi. Ushbu qoida inkor tuzilmalarni oson yaratish imkonini beradi, shu bilan birga ifodaning aniq bo’lishini ta’minlaydi.

Ba’zan ingliz tilida so’zlar tartibini o’zgartirish orqali urg’u yoki uslubiy ta’sir yaratadi. Masalan, “Never have I seen such kind of nature” (Hech qachon bunday tabiatni ko’rmaganman) gapida inversiya (so’zlar tartibini o’zgartirish) bilam gapning hissiyligini kuchaytirimoqda. Bunday tuzilmalar asosan adabiyot va she’riyatda tez-tez uchrab turadi, bu yerda faqat ma’lumot emas, balki uning qanday yetkazilishi ham muhim.

Ingliz tilidagi frazeologizm va iboralar gapda turli joylarga joylashishi mumkin. Ular erkin oldin yoki gap oxirida bkelish xususiyatiga ega. Masalan, “She quickly cries” (U tezda yig’laydi) gapida “quickly” (tezda) predikatdan oldin kelib, harakat tezligini ta’kidlaydi. Boshqa bir variantda, “She eats bananas quickly” (U bananlarni tezda yeydi) frazeologizm gap oxirida keladi va harakatni ta’kidlaydi. Bu turli variantlar yanada ifodali gaplar yaratishga imkon beradi.

Ingliz tilidagi soʻzlar tartibi gaplarnitarjima qilishda va maʼno chiqarishda muhim rol oʻynaydi. Baʼzi istisnolar va oʻzgarishlar boʻlsa-da, SVO tuzilmasining aniqligi tilni toʻgʻri ishlatishda asosiy oʻrinni egallaydi. Ushbu qoidalarga rioya qilish nafaqat xatolarni oldini olishga yordam beradi, balki nutqni yanada ifodali beradi. Soʻzlar tartibini tushunish samarali muloqotning asosi boʻlib, bu ayniqsa bugungi koʻp tilli dunyoda juda muhimdir.

Gap tuzilmasi va maʼno yetkazilishida soʻz tartibi muhim rol oʻynaydi. Ushbu maqolada biz rus tilidagi soʻz tartibining asosiy jihatlari va uning muloqotga taʼsirini koʻrib chiqamiz. Anʼanaviy ravishda rus tilida ham subyekt + predikat + obyekt (SVO) soʻz tartibi qoʻllaniladi. Bu tuzilma harakatni kim bajarayotganini, nima sodir boʻlayotganini va bu harakat nimaga qaratilganini aniq koʻrsatish imkonini beradi. Masalan, “Кошка ловит мышь” (Mushuk sichqonni tutyapti) gapida “Кошка” — harakatni bajarayotgan subyektni, “ловит” — harakatni oʻzini, va “мышь” — ushbu harakat yoʻnaltirilgan obyektini bildiradi.

Soʻroq gaplar odatdagi tartibda boʻlishi mumkin, ammo koʻpincha soʻzlar tartibi oʻzgaradi va bu savol ifodasi uchun xizmat qiladi. Masalan, “Кто ловит мышь?” (Kim sichqonni tutyapti?) gapida tuzilma oʻzgarmaydi, lekin urgʻu subyektga beriladi. Shuningdek, soʻz tartibini oʻzgartirib savolni boshqacha urgʻu bilan ifodalash mumkin: “Что ловит кошка?” (Mushuk nimani tutyapti?) bu yerda esa urgʻu harakat obyektiga beriladi, bu esa intonatsiya va maʼnoni oʻzgartirishi mumkin.

Rus tilidagi inkor gaplar “не” qoʻshimchasi yordamida tuziladi. Bu odatda feʼlning yoki rad etilayotgan soʻzning oldida joylashadi. Masalan, “Кошка не ловит мышь” (Mushuk sichqonni tutmayapti) gapida “не” qoʻshimchasi harakatning rad etilayotganini ochiq bildiradi. Bu qoidalar orqali mantiqiy va aniq ifoda saqlangan holda inkor gaplar osongina tuziladi.

Rus tilining o‘ziga xos xususiyatlaridan biri bu — gapdagi so‘z tartibini erkin o‘zgartirish imkoniyatidir. Bu esa gapda muayyan komponentni ajratib ko‘rsatishga yordam beradi. Masalan, “Мышь ловит кошка” (Sichqonni mushuk tutyapti) gapida urg‘u aynan mushukka beriladi — ya’ni bu ishni boshqa emas, aynan mushuk bajarayotgani ta’kidlanadi. Bunday erkinlik rus tilini ifodali qiladi va ma’no nozikliklarini yetkazishga imkon beradi.

Rus tilidagi ravishlar ham gapda turli joylarda bo‘lishi mumkin: ular fe’l oldida yoki gap oxirida kelishi mumkin. Masalan: “Кошка быстро ловит мышь” (Mushuk sichqonni tez tutyapti) va “Кошка ловит мышь быстро” (Mushuk sichqonni tez tutyapti). Har ikkisi ham grammatik jihatdan to‘g‘ri, ammo biri harakat tezligiga, ikkinchisi tutish jarayonining o‘ziga urg‘u beradi.

Xulosa: Ingliz va rus tillarining sintaktik tuzilmalari va so‘z tartibi o‘rtasidagi farqlarni tahlil qilish, tilshunoslikda muhim mavzulardan biridir. Ingliz tili analitik til bo‘lib, qat’iy SVO (subyekt–fe’l–obyekt) so‘z tartibiga ega. Bu qat’iylilik, ayniqsa, gapning ma’nosini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi. Boshqa tomondan, rus tili sintetik til bo‘lib, so‘z tartibida erkinlik mavjud. Bu erkinlik, ayniqsa, gapning urg‘usini yoki axborot tuzilmasini ifodalashda qo‘llaniladi. Bu turli tartiblar gapning ma’nosini o‘zgartirmasdan, urg‘u yoki axborotning yangi yoki ma’lumligini ifodalashda qo‘llaniladi. Ushbu maqola ingliz va rus tillarining sintaktik tuzilmalari va so‘z tartibini qiyosiy tahlil qilishga bag‘ishlangan.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Society.

<https://www.linguisticsconference.com/proceedings2020> 2. Ivanov, P. V. (2021). Word order in Russian and English: A comparative analysis. LinguisticPress

2. Wikipedia. (n.d.). *Subject–verb–object word order*.from https://en.wikipedia.org/wiki/Subject%E2%80%93verb%E2%80%93object_word_order
3. Mykhalevych, N. (n.d.). *Russian Sentence Structure: A Complete Guide*.
4. Talkpal. (n.d.). *Word Order in Russian Grammar*.
5. Rochester Institute of Technology. (n.d.). *Word Order | SEA - Supporting English Acquisition*.
6. Karamatova Janar Anuarbekovna. Word order in a sentence: comparative analysis of the syntactic structures of the Russian and englis languages. Yangi O'zbekiston ilmiy tadqiqotlar jurnali.